

MIRZA KENJABEK SHE'RLARIDA RUHIYAT TASVIRI VA TASVIR RUHIYATI: "IBODAT" SHE'RI MISOLIDA

Botirjonova Nozima Nodirjon qizi

BuxDPI 1-bosqich magistranti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.18397163>

Annotatsiya

Mazkur maqolada zamonaviy o'zbek she'riyatining yirik namoyandalardan biri Mirza Kenjabek ijodida ruhiyat masalasi ilmiy-filogik jihatdan keng qamrovli tahlil qilinadi. Tadqiqot obyekti sifatida shoirning "Ibodot" she'ri tanlanib, unda ibodat tushunchasining diniy, falsafiy va psixologik qatlamlari aniqlanadi. Tadqiqotda matnshunoslik, badiiy-tahliliy, psixologik hamda qiyosiy metodlardan foydalanildi. Tahlil natijasida Mirza Kenjabek ijodida ibodat tushunchasi faqat diniy amal emas, balki inson hayotining barcha jabhalarini qamrab oluvchi ma'naviy-estetik kategoriya ekanligi isbotlandi. Maqolaning ilmiy yangiligi shundaki, "Ibodot" she'ri ilk bor ruhiyat tasviri va tasvir ruhiyati nuqtayi nazaridan kompleks tahlil qilinadi. Tadqiqot natijalari zamonaviy o'zbek she'riyatini o'rganishda, ayniqsa diniy-falsafiy poetikani tahlil qilishda amaliy ahamiyat kasb etadi.

Kalit so'zlar: Mirza Kenjabek, ibodat, ruhiyat, tasvir ruhiyati, diniy-falsafiy she'riyat, badiiy tafakkur.

XX asr oxiri va XXI asr boshlarida o'zbek she'riyatida ma'naviyat, ruhiyat va diniy-falsafiy qarashlarning badiiy ifodasi kuchayib bordi. Mustaqillik davri adabiyotida inson va Yaratgan o'rtasidagi munosabat, imon, vijdon, ma'naviy poklanish masalalari yetakchi mavzulardan biriga aylandi. Adabiyotshunos N. Karimov ta'kidlaganidek, "zamonaviy she'riyatda ruhiy kechinmalar poetik tafakkurning markaziga ko'chdi".

Ana shu jarayonda Mirza Kenjabek ijodi alohida o'rin tutadi. Shoir she'rlarida diniy tushunchalar quruq nasihat darajasida emas, balki badiiy-falsafiy umumlashma sifatida talqin qilinadi. "Ibodot" she'ri shoirning poetik qarashlari, hayot falsafasi va ruhiy olamining yorqin ifodasi bo'lib, unda inson umrining har bir lahza ibodat darajasiga ko'tariladi.

Mazkur maqolaning maqsadi — "Ibodot" she'ri misolida Mirza Kenjabek ijodida ruhiyat tasviri va tasvir ruhiyati masalasini ilmiy-nazariy asosda, tizimli va keng qamrovli tarzda yoritishdan iborat.

Metodologiya

Tadqiqot quyidagi metodologik yondashuvlar asosida olib borildi:

Matnshunoslik tahlili — she'rning leksik, semantik va kompozitsion qatlamlarini aniqlash;

Badiiy-tahliliy metod — poetik obrazlar, badiiy san’atlar va stilistik vositalarni tahlil qilish;

Psixologik yondashuv — she’rda aks etgan ruhiy holatlar, ichki kechinmalar va ularning badiiy ifodasini ochish;

Qiyosiy-tahliliy metod — ibodat tushunchasining an’anaviy diniy va zamonaviy badiiy talqinlarini solishtirish.

Mazkur metodlar uyg’unligi she’r mazmunini chuqur ochish, shoir poetikasining ruhiy-estetik xususiyatlarini aniqlash imkonini berdi.

Natijalar

Tahlil shuni ko’rsatadiki, “Ibodot” she’rida ibodat tushunchasi keng va ko’p qatlamli ma’noda talqin qilinadi. Shoir uchun ibodat faqatgina namoz, ro’za yoki zikr bilan cheklanmaydi. U ilm olish, mehnat qilish, ota-onani e’zozlash, bemordan xabar olish, halol yashash kabi kundalik hayotiy holatlarni ham ibodat sifatida talqin etadi:

“Mashaqqatlik ilm, san’at, qiroat ham ibodatdir.”

Yoki:

“Onang birlan otang qalbi o’tar Ka’ba tavofidan.”

Bu misralarda ruhiyat tasviri ijtimoiy va axloqiy qadriyatlar bilan uzviy bog’langan. Shoir inson qalbidagi poklik, sadoqat va muhabbatni ilohiy darajaga ko’taradi. Tasvir ruhiyati esa o’quvchini ichki mushohadaga, o’zini anglashga chorlaydi.

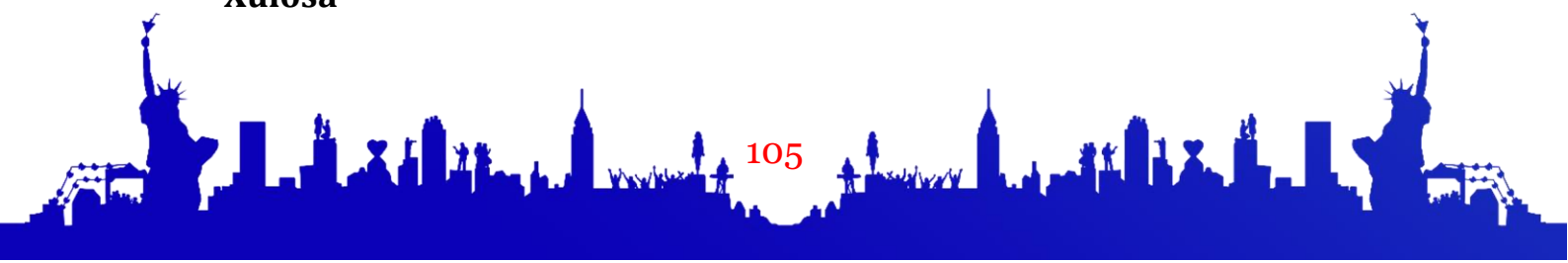
She’r davomida takror va parallelizm usullari orqali badiiy ta’sir kuchaytiriladi. Har bir band oxirida “ibodatdir” so’zining qayta-qayta kelishi ruhiy ritm hosil qilib, ibodat g’oyasining umumiylikini ta’kidlaydi.

Muhokama

Mirza Kenjabekning “Ibodot” she’ri an’anaviy didaktik she’riyatdan tubdan farq qiladi. An’anaviy she’riyatda ibodat ko’proq buyruq va pand-nasihath tarzida talqin etilgan bo’lsa, bu she’rda u hayot falsafasi darajasiga ko’tariladi. Shoir ibodatni insonning ichki ruhiy holati, axloqiy pozitsiyasi va jamiyat oldidagi mas’uliyati bilan bog’laydi. Bu yondashuv zamonaviy o’quvchi tafakkuriga mos keladi va she’rning tarbiyaviy-estetik ahamiyatini oshiradi. Tasvir ruhiyati shoirning ichki e’tiqodi bilan uyg’unlashib, matnga samimiylik va ishonchlik baxsh etadi.

Mirza Kenjabek ijodidagi ushbu yondashuv zamonaviy diniy-falsafiy she’riyat rivojida muhim bosqich sifatida baholanishi mumkin.

Xulosa

“Ibodot” she’ri Mirza Kenjabek ijodida ruhiyat tasviri va tasvir ruhiyati uyg’unlashgan yetuk badiiy namuna hisoblanadi. Shoir ibodat tushunchasini kengaytirib, uni inson hayotining ma’naviy mezoniga aylantiradi. Tadqiqotning ilmiy yangiligi shundaki, she’r ilk bor ruhiy-estetik tizim sifatida kompleks tahlil qilindi.

Mazkur tadqiqot natijalari Mirza Kenjabek ijodini chuqurroq o’rganish, zamonaviy o’zbek she’riyatida diniy-falsafiy poetikaning o’rni va ahamiyatini belgilashda muhim ilmiy manba bo’lib xizmat qiladi.

Foydalanilayotgan adabiyotlar:

- 1.Kenjabek, M. She’rlar to’plami. Toshkent.
- 2.Karimov, N. Zamonaviy o’zbek she’riyati va ruhiyat. Toshkent, 2018.
- 3.Rasulov, A. Badiiy matn va poetik tafakkur. Toshkent, 2020.
- 4.Yo’ldoshev, B. Diniy-falsafiy motivlar poetikasi. Toshkent, 2019.
- 5.Islom ensiklopediyasi. Toshkent, 2017.

